
FEJEZETEK KÖZÉP-, KELET- ÉS DÉLKELET- EURÓPA TÖRTÉNETÉBŐL

Antiszemizmus a történelmi Magyarországon

Az antiszemizmus modern formája az 1880-as években jelent meg Magyarországon, amikor ez az eszmerendszer, a nemzetközi tendenciáknak megfelelően nálunk is politikai erővé szerveződött. Ezt a komplex folyamatot mutatja be a szlovák *Petra Rybářová* könyvében, aki a kiegyezéstől az 1890-es évekig terjedő időszakban vizsgálja ezt az ideológiát és annak politikai megjelenéseit.

A zsidóság emancipációja a XIX. század folyamán több lépcsőben zajlott, és csak a kiegyezést követően zárult le. Ezzel párhuzamosan, a felgyorsuló kapitalizálódásnak és a modernizációnak köszönhetően az antiszemizmus is megjelent különféle formákban, de még jó ideig nem tudott országos méretű politikai erővé szerveződni. Az áttörést az 1882–83-as tiszaezlári per és a hatására felerősödő zsidóellenes hullám hozta meg. Német mintára, Istóczy Győző vezetésével megalakult az Országos Antiszemita Párt, mely két választáson, 1884-ben és 1887-ben is a parlamentbe jutott. Ezt az eredményt azonban többször már nem sikerült megismételniük, és az 1890-es években maga a szervezet is megszűnt.

A könyv rövid történeti bevezetővel kezdődik. Itt a szerző először az antiszemizmus fogalmának eredetét, majd annak jelentésbeli árnyalatait és fogalmi változásait tisztázza, majd az ideológiát mutatja be különféle politikaelméleti értelmezések alapján.

A szerző ezután a hazai antiszemizmus történetét országos szinten vizsgálja. Ennek során többek között kitér a magyarországi zsidóság történetére a reformkortól a kiegyezésig terjedő időszakban, az emancipáció állomásaira, az antiszemita mozgalom kialakulására, a párt létrejöttére és a választásokon aratott sikereire. A képet tovább árnyalja, hogy a Rybářová e jelenség nemzetközi hátterét, elsősorban annak németországi vonatkozásait is bemutatja. Emellett kitér a szlovák nemzeti mozgalomnak a zsidósághoz fűződő kapcsolatára is, a megnyerésükre irányuló kísérletre a kiegyezést követően.

Könyve második felében a szerző mikrotörténeti síkon vizsgálja ugyanezt a folyamatot, konkrétan két megye, Pozsony és Nyitra példáján keresztül. Ezt a

„tiszaeszlári időszakkal” kezd, majd a két választás, az 1884-es és az 1887-es körüli történeteket mutatja be, de konkrét példákon keresztül kitér a katolikus pápának e kérdésben vallott álláspontjára és ezen ideológia szociális hátterére is.

Rybářová az antiszemitizmus jelenségét alapvetően politikatörténeti szempontból vizsgálja, de kitér annak esztétikai vonatkozásaira is. Mindezt nem valamiféle magyar specifikumnak állítja be, hanem a hazai eseményeket nemzetközi kontextusba ágyazza.

A szerző, számos szlovák történésszel ellentétben magyarul és németül is tud, így könyvéhez nagy számban használt fel e három nyelven rendelkezésre álló szakirodalmat és forrásokat. Ez utóbbit egyrészt a korabeli hivatalos iratanyag jelenti, vagyis az országgyűlési naplók, illetve különféle belügyminisztériumi és megyei eredetű iratok (pl.: fő- és alispáni jelentések, megyei közgyűlések anyaga). A szerző emellett a korabeli országos és helyi sajtótermékeket is nagy számban feldolgozta, az egykori pamfletirodalomról nem is beszélve. A könyvet a korabeli lapokban megjelent karikatúrák színesítik, melyek jól mutatják a zsidóságról alkotott egykori magyar és szlovák, illetve kisebb részben német sztereotípiákat.

A könyv méreténél fogva a szerző, a szlovákoknak a zsidóságról alkotott véleményéről, a hozzájuk fűződő viszonyról sajnos csak egy rövid összegezést ad, azt is makrotörténeti szempontból. Rendkívül érdekes lett volna ugyanis nemzeti mozgalmuk és a potenciális magyarosítóknak tartott zsidóság egymással való viszonyát egy kissé részletesebben áttekinteni, bemutatva az utóbbi részvételét a magyarosítás folyamatában, elsősorban helyi szinten. Szintén izgalmas lett volna esetleg a Pozsony és Nyitra esetében alkalmazott vizsgálatot egy-két távolabbi, kevésbé kapitalizálódott, de szlovák többségű északi vagy keleti megyére is kiterjeszteni, esetleg megnézni az Antiszemita Párt szavazóbázisának nemzetiségi összetételét ebben a régióban. Ezek a nyitva hagyott kérdések azonban már önmagukban is olyan terjedelműek, melyek messze túlnőnek e könyv keretein.

Rybářová műve jó áttekintést nyújt az 1880-as évek Magyarországanak politikai antiszemitizmusáról, bár a könyv méreténél fogva sajnos néhány fontos probléma behatóbb vizsgálatára nem került, nem kerülhetett sor. Remélhetőleg a szerző nem hagyja majd abba a téma kutatását, a folytatást pedig éppen a nyitva hagyott kérdések további vizsgálata jelenheti majd.

Petra Rybářová: Antisemitizmus v Uhorsku v 80. rokoch 19. storočia (Antiszemitizmus Magyarországon a XIX. század 80-as éveiben). Bratislava, Pro historia, 2010. 186.

Vesztróczy Zsolt